

Utviklingslæren som ideologi

Foredrag ved FBB Bjørgvins seminar «Skapelse eller utvikling»
DELK-kirken 15 oktober 2011 kl 1100
Av Odd Sverre Hove

I

Historien om den lille gutten som skrudde fra hverandre farens klokke, er blitt fortalt ofte, men tåler en ganske liten reprise. Gutten fant et vell av spennende mekaniske deler inne i klokken etter hvert som han skrudde. Etterpå skrudde han delene sammen igjen. Men da nektet klokken å gå. Og på bordet lå det igjen flere deler som var blitt til overs.

For min del opplevde jeg i gutteårene aldri noen reprise på historien om gutten og klokken. Jeg fikk et armbåndsår på tiårsdagen min. Men jeg skrudde den aldri fra hverandre.

Derimot fikk jeg som tiåring en gave som appellerte sterkt til guttedrømmene mine: Et mekano-sett for gutter, med skruer, mutrer, akslinger, koblingsjern og hjul. Og med en vaskeekte elektromotor som kunne kobles til et batteri. Det tok meg ikke lang tid å skru sammen en lekebil med fire hjul. Elektromotoren ble koblet til en drivaksling. Og så koblet jeg et batteri til de to polene på elektromotoren og kunne entusiastisk konstatere at jeg hadde greid å bygge en lekebil av typen *elbil*. Som faktisk rullet og gikk.

Etter denne første mekaniske seieren ble jeg sulten på mer. Blant annet ville jeg finne ut hva det var som fikk elektromotoren til å virke. Det var lett å se den store U-formede grønne magneten som var så sentral i elektromotorens konstruksjon. Jeg lirket magneten løs og kunne konstatere at det mellom de to magnetpolene befant det seg noen *sirlig viklede bunter med elektriske ledninger*. De kunne også produsere magnetisme når de ble koblet til strøm. Og motoren snurret rundt fordi **like** magnetiske poler som kjent frastøter hverandre, mens **ulike** magnetiske poler tiltrekker hverandre.

Men så fant jeg på å begynne å vikle løs disse tynne ledningene. Og da gikk det med meg som det gikk med gutten som skrudde på farens klokke. Jeg greide å demontere elektromotoren min. Men jeg greide ikke å vikle ledningene tilbake på riktig plass slik at de igjen kunne produsere sterk nok magnetisme til å drive elektromotoren rundt. Resultat: Som ti år gammel gutt hadde jeg greid å ødelegge en praktfull liten elektromotor.

Nåvel, jeg har *utviklet* meg en del siden jeg var ti år gammel. Nå er jeg 64 år.

Men jeg kom til å tenke på *viklingene på elektromotoren min* da jeg (litt motstrebende) sa ja til å holde foredrag om «*utviklingslæren som ideologi*». For verbet *å vikle* bor jo som en nøkkelbestanddel i substantivet *ut-vikling*. Ordboken sier at den som *vikler*, han *snurrer* noe rundt noe annet. Å *vikle* er å *snurre*.

Som tiåring med elektromotor greide jeg å *vikle* både *utover* og *innover*. Men erfaringen min var altså at det var ganske lett å *vikle* ledningsbuntene *utover*. Vi må kunne kalle det en *ut-vikling*. Men det var ganske mye vanskeligere å *vikle* ledningene *innover*. Da ble det tvert imot ganske – javel: *–inn-utviklet*.

I mitt tilfelle som tiåring kan vi trygt si at utviklingen av ledningsviklinger som jeg drev med, ikke akkurat var noen *utvikling til det bedre*, men snarere en *utvikling til det verre*, en ganske **destruktiv utvikling**.

Jeg har rett og slett en førstehånds personlig erfaring med kategorien **utvikling**. Utvikling er ikke nødvendigvis navn på et fenomen som per definisjon alltid er et gode. *Tvert imot: utvikling kan være både et negativt ladet begrep og et positivt ladet begrep. Alt etter målestokk og anvendelsesområde.*

Jeg sa for eksempel for et øyeblikk siden at jeg har **utviklet** meg en del i årene fra jeg var ti år til jeg nå er 64 år. Men er denne utviklingsprosessen en utvikling til det *bedre* eller en utvikling til det *verre*?

Straks jeg spør slik, faller det naturlig å nyansere svaret. Jeg er antagelig i noen henseender blitt litt klokere enn jeg var som tiåring. Intellektuelt har hodet mitt antagelig **utviklet seg litt til det bedre**. Skjønt, muligheten for at den intellektuelle utviklingsprosessen nærmer seg revers-knappen er jo blitt mer nærliggende når man er blitt 64 år. Og kroppslig er bildet i alle fall mer nyansert. Jeg ble de første ti-femten årene etter tiårsdagen min utvilksomt sterkere og mer voksen og utviklet i kroppen. Men nå er jeg nådd reparasjonsalderen. Nå må jeg spise piller og ellers konstatere at bare en eneste dags snekkerarbeid på en ny terrasse er nok til at store muskelgrupper protesterer i dagevis etter skippertaket. Kroppslig er det vel så naturlig for en 64-åring å karakterisere aldringsprosessens diverse utviklingsprosesser som **ikke så lite av en utvikling mot en gradvise forverring**.

Legg så merke til hva det er jeg gjør når jeg splitter utviklingsbegrepet opp i to kategorier: **utvikling til det bedre** og **utvikling til det verre**.

Det jeg da gjør, er å underordne utviklingsbegrepet under en overordnet etisk norm. Selve det faktum at det skjer en utvikling, besvarer ikke det etiske normspørsmålet. Det bor i virkeligheten ikke noen etisk norm i selve begrepet utvikling. Men den etiske normen er noe jeg har fra et annet sted. Jeg bare anvender den idet jeg observerer en pågående utviklingsprosess og spør meg selv om det som skjer er enten bra eller ille. Utviklingsbegrepet i seg selv kan ikke besvare et slikt spørsmål. Man må alltid spørre etiske normer til råds først.

Derfor konkluderer jeg denne lille terminologiske innledningsrunden slik: *Utviklingskategorien kan nok brukes til en lang rekke rent **deskriptive** formål. Men utviklingsbegrepet er komplett ubrukelig som leverandør av **normative** verdibedømmelser.*

II

Da jeg ble spurt om å holde foredrag på dette seminaret, svarte jeg først nokså negativt. Jeg er ikke biolog. Og jeg har aldri lest meg godt inn i debatten om darwinisme, evolusjon og utviklingslære contra skapelse. Men motforestillingen min ble besvart med en motpåstand: Du har greie på ideologi, ble det sagt. Og emnet handler ikke om darwinistisk evolusjonisme per se, men om **«utviklingslæren som ideologi»**.

Javel. Det betyr da at vi straks etter vår lille forpostfektning med utviklingsbegrepets tankekategori bør begreps-bestemme også **ideologi**-begrepet.

Jeg var student i Oslo i studentopprørs-året 1968. Jeg engasjerte meg det året i en politisk ungdomsorganisasjon. Snart var jeg i full gang med å lese nymarxistiske ideologer. Den gamle marxismen var som kjent en ideologi med røtter hos Marx og

Lenin, og med viktige innspill fra den ateistiske religionsteorien til Ludvig Feuerbach. I studentmiljøet i Oslo ble mange av vennene mine i 1968 *kristenradikalere*. Det innebar at man riktignok tok avstand fra den gammelmarxistiske ideologien som definerte religion som «falsk overbygning» og som «opium for folket». Men man følte seg mye mer komfortabel med den slags modifiserte utgaver av marxistisk ideologi som tok utgangspunkt i skriftene til den unge Karl Marx, skrifter som først etter krigen ble offentliggjort i Moskva. I Norge var det av alle mennesker verdikonservative *Lars Roar Langslet*, og deretter teologen *Tor Aukrust*, som var først ute med å lese og presentere den kritiske samfunnsanalysen som man fant i disse ungdomsskriftene. Skrifter som altså i sin tur fødte 1968-generasjonens bølge av nymarxistisk ideologi.

Jo, jeg tror trygt jeg kan si at vi som var studenter i 1968, vi vet, de fleste av oss, hvordan det føles å leve og å puste i en ånds atmosfære som er dominert av en ideologi.

Med dette som flash-back har jeg samtidig introdusert en smaksprøve på ideologibegrepet. For hva er en ideologi? *En ideologi er omtrent to ting: Et sett av verdipreferanser og en modell for samfunnsanalyse.*

Den nymarxistiske ideologien fra studentopprørsåret 1968 konstaterte i en sum at arbeid virker fremmedgjørende på arbeideren og at fremmedgjøring er et etisk onde. Derfor er det nødvendig å svare på fremmedgjøring med revolusjon, i alle fall revolusjon på arbeidsplassen.

Det fantes utvilsomt studentpolitikere fra 1968 som gikk alle de syv milene med den *marxistiske* samfunnsanalysen og ble helstøpte marxister eller endog marxistleninister. Men man fant også oss som bare antok en *mildt lyserød studentpolitisk farge* og som heller adopterte en moderat *nonkonformistisk posisjon*: En samfunnspolitisk sannhet er ikke sann bare fordi statsminister eller partiformann sier det. Tvert imot skylder de å vise med både avklarte verdier og troverdig samfunnsanalyse hvor den iboende ideologien deres leder dem, før vi andre sier enten ja eller nei til det de står for.

I den store norske EEC-debatten i 1972 ble denne *ideologikritiske og nonkonformistiske bevissthetstypen* et nærmest uslåelig kampvåpen mot det norske medlemskapet i EEC. Mang en ja-politiker gikk hjem fra de mange debattmøtene med sterkt behov for å slikke sår.

Som kjent avgikk 1968-generasjonens nymarxistiske ideologibølge ved døden senest da *høyrebølgen og jappebølgen* kom veltende over oss på 1980-tallet. Og ikke minst da Berlinmuren brøt sammen og Sovjetunionen i 1989 og 1991 gikk i oppløsning.

Men også høyrebølgen hadde sin *iboende ideologi*. Adam Smith hadde som ideolog levert både et sett av verdipreferanser og en modell for samfunnsanalyse. Klassisk økonomisk liberalisme kan kort og summarisk sammenfattes i en påstand om at mest mulig økonomisk frihet er et gode. For da vil *menneskenes økonomiske egoisme slippes fri*. Og i et slikt frislipp vil hver egoist holde sin nestes egoisme i sjakk i en *naturlig samfunnsøkonomisk harmoni*. Naturlig økonomisk harmoni er bra, sier kapitalismens ideologi.

Men akkurat som marxistisk ideologi feilbedømte menneskets ondskap i et statsdirigert ideologisk system, er jeg overbevist om at liberalistisk kapitalistisk ideologi feilbedømmer menneskets ondskap. For det er forskjell på den som er sterk og den som er svak. Og kapitalistisk frislipp av egoisme vil *gi de sterkeste egoistene makten over alle som er svake*. Man har riktignok modifisert den opprinnelige kapitalismen med såkalte antimonopol-tiltak. Men det er og blir et faktum at kapitalismen er sårbar for den rikes maktovergrep mot den fattige og svake.

Det faktum at studentopprørsåret 1968 utløste en bølge med kristenradikalisme, ble i Norge etter hvert sett på som et kirkelig problem. Mot midten av 1970-tallet ble det derfor innkalt til en **konferanse om kirken og kristenradikalerne**. Etter konferansen ble foredrag og samtalereferater utgitt i bokform. Og der kunne vi alle lese hvor kinkig forholdet mellom kristen tro og marxistisk ideologi viste seg å være for en del litt for romantiske kristenradikalere. Religionsfilosofen **Peder Gravem** påviste med stor intensitet hvor komplett avgjørende Feuerbachs ateistiske religionskritikk er for selve analyseskjemaet i marxistisk samfunnsanalyse. Det historiske resultatet av disse samtalene ble derfor at kristenradikalerbølgen i Norge gradvis bleknet bort.

Men for vårt emne var det et annet foredrag ved konferansen som er vel så viktig. Man satte akademilektor **Arve Brunvoll** til å belyse selve ideologi-begrepet. Og Brunvoll påviste hvordan de politiske ideologiene har aktualisert flere ideologi-begreper.

(1) Et toneangivende ideologi-begrep hentet Brunvoll fra de tyske bibeltro bekjennelsesbevegelsenes oppgjør med «Kristo-marxismus» i Tyskland. Det var et negativt ladet ideologibegrep. Det sier at en ideologi per definisjon alltid er **totalitær**. I Tyskland hadde man ferske og lite attraktive erfaringer med både nazistisk ideologi og kommunistisk ideologi. Derfor bør kristne menneskers politiske insats *av-ideologiseres*, ble det hevdet i signalene fra Tyskland.

(2) I Norge er vi på den andre siden mer vant til **et mer deskriptivt og nøytralt ideologi-begrep**. En ideologi er et sett av verdipreferanser og en modell for samfunnsanalyse. Men den trenger ikke nødvendigvis å være totalitær eller absolutt i den forstand at den står fadder til politisk undertrykkelse og tvang. I Norge foregikk det i fjernsynets barndom på 1960-tallet en serie politiske ideologi-debatter på TV, ledet av Per Øyvind Heradstveit og Kjell Arnljot Wiig. I disse debattene diskuterte man slike hverdagsideologier som Høyres «*konservatisme*», Venstres «*liberalisme*» (kulturliberalisme) og Arbeiderpartiets «*sosialdemokratiske ideologi*» osv. Slike ideologier er ikke nødvendigvis totalitære. I stedet for å innby til avideologisering, innbød disse debattene tvert imot politikerne til å tenke igjennom hvor de ville havne hvis de forfulgte sin egen ideologi med en rimelig grad av indre konsekvens. I Norge hadde vi derfor mest erfaring med **et åpne og mer nøytralt ideologi-begrep**, ikke det negativt ladede og eksklusivt totalitært pregede ideologibegrepet fra Tyskland.

Med sats i Arve Brunvolls bidrag til avklaring av ideologi-begrepet velger jeg da det sistnevnte ideologi-begrepet som tanke-redskap i dette foredraget.

Og jeg sier følgende: *En ideologi er et sett av verdipreferanser og en modell for anvendelse av verdipreferansene på konkret virkelighet. Den kan være vidløftig og teoretisk og totalitær, slik som marxismen og kapitalismen. Den kan være mer hverdagslig og ikketotalitær, slik som Høyres konservatisme og Venstres 1960-talls-pregede sosial-liberalisme. Eller den kan endog være snikende og flytte inn i folks tankegang i form av nærmest ubevisste tankeskjemaer som folk bare adopterer uten å være riktig klar over hva det er de gjør.*

Med en slik skisse av en ideologidefinisjonen på plass vender jeg så tilbake til utviklingsbegrepet.

III

Emneformuleringen for dette foredraget bruker begrepet «**utviklingslæren**» i bestemt form entall. Jeg tillot meg innledningsvis å argumentere for at begrepet **utvikling** i utgangspunktet ikke svarer på det normative spørsmålet om rett eller galt, bra eller ille. Utvikling kan brukes som en deskriptiv term. Men det bor i utgangspunktet ikke

noen etisk norm i termen, og slett ikke noen etisk norm som kan svare på spørsmålet om en gitt utvikling er enten en *utvikling til det bedre* eller en *utvikling til det verre*.

Spørsmålet er nå om det samme kan sies om kategorien «**utviklingslæren**». Og svaret er at det tror jeg ikke.

For i samme øyeblikk som vi bruker begrepet «**lære**» om en tankestørrelse, sier vi samtidig at det hefter noe sterkt normativt ved vedkommende tankekategori.

Og for nå å gjøre en lang historie kort: Det som skjedde i kjølvannet av Darwins bok om Artenes Opprinnelse, var ikke bare at Darwin lanserte en fagteori innenfor biologenes spesialfag. Men det fulgte en bemerkelsesverdig nisse med på lasset, et helt «nebenpensum» i form av et både ambisiøst og aggressivt *utviklingsdogme*.

Dette dogmet nøyer seg ikke bare med å svare på det biologi-faglige spørsmålet etter den rette teorien om de forskjellige biologiske artenes opprinnelse. Men utviklingsdogmer kryper som en slags *skjult ideologi* inn på en lang rekke andre virkelighetsområder og fargelegger også disse fagfeltene og virkelighetsområdene med *en iboende bevisst eller ubevisst utviklingsdogmatikk*.

Hele verden er i utvikling, sier det ideologiske utviklingsdogmet. *Hele verden er i utvikling, fra det mer primitive til det mindre primitive*. Og denne utviklingen er *per definisjon en utvikling til det bedre*.

Idéhistorisk tror jeg det hjalp godt for etableringen av denne skjulte utviklingsideologien på bred front innenfor tenkning og åndsliv at utviklingsdogmet strukturelt ligner en god del på *opplysningsdogmet* fra opplysningstiden. Fra en mørk fortid, ja fra en mørk og dyster middelalder, er det kommet en ny tid med mer og mer opplysning og menneskevennlig humanitet. Mer opplysning er et gode, sier opplysningsideologien. Høyere utviklingsnivå er et gode, sier utviklingsdogmet. Og så er de to tanke-tradisjonene nærmest smeltet sammen til en bred kulturbølge av lys og lykkelig – og angivelig opplyst – *utviklingstro*.

Verdenshistorien utvikler seg i en sum mot det bedre, sier *opplysnings- og utviklingslivssynet*. «Bare vent. Neste tankemote kommer helt sikkert til å bli bedre enn den forrige. For det ligger i all opplysnings og utviklings vesen å vokse og utvikle seg *til det bedre*.»

Jeg nevnte innledningsvis at jeg i mitt eget liv har ganske lett for å observere både utviklingstrekk som er *til det bedre* og utviklingstyrekk som er *til det verre*. Å vokse fra å være ti år til å bli 25 år, husker jeg som en svært positiv utviklingsprosess (selv om det riktignok var pyton å være 17 år). Men å bli 64 år og oppleve en kropp som smått og umerkelig aldres, det er det sant å si ikke aldeles like lett å karakterisere som en *utvikling til det bedre*.

Dette er altså utviklingsprosesser som jeg kan observere i mitt eget liv, og som jeg derfor har lett for å vurdere og bedømme i lys av egen erfaring.

Til sammenligning kommer det darwin-inspirerte utviklingsdogmet og sier at ute i storsamfunnet, der er det en fast, eller i alle fall en dominerende, regel *at utvikling per definisjon alltid er til det bedre*. Det faller meg lett i øynene at min egen erfaring byr på materiale til å reise tvil om et slikt utviklingsdogme. Men siden dogmet så ettertrykkelig marsjerer i tankt med all dominerende tidsånd, er det ikke uten videre gitt at anekdotiske person-erfaringer byr på materiale med sterk nok iboende potens til å nedkjempe storsamfunnets tro på utviklingsdogmet.

Når vi derfor snakker om utviklingslæren som ideologi, snakker vi i utgangspunktet om en ideologi med egne verdipreferanser og egne modellskjemaer for mer eller

mindre hele virkeligheten. Og om ideologien i utgangspunktet ikke er ment å være totalitær, hører det med til tidsåndens klassiske kjennetegn at utviklingsdogmet i alle fall opptrer temmelig intolerant mot rivaler innenfor hvert virkelighetsområde der ideologien blir anvendt.

Nå må vi gå et skritt til og se på et konkret eksempel (eller to) på hvordan iboende utviklingsdogmatisk ideologi etablerer seg innenfor et helt annet fagfelt enn Darwins biologi-fag.

IV

Jeg velger da et eksempelfag som heter *gammeltestamentlig bibelteologi*. Det er et delfag innenfor teologenes bibelfag.

I et berømt foredrag i 1826 lanserte professor i gammeltestamentlig teologi i Jena, Johann Philipp **Gabler**, et krav om adskillelse mellom faget dogmatikk og faget bibelteologi. Dogmatikkfaget må bygge på materiale fra faget bibelteologi, men dogmatikken må tenke dette fagets resultater sammen i lys av kategorier og tankeskjemaer fra samtidig filosofi og åndsliv, fremholdt han.

I forlengelsen av foredraget hans ble det også vanlig å skille mellom gammeltestamentlig og nytestamentlig bibelteologi. Utover på 1800-tallet fikk de forskjellige fremstillingene av den gammeltestamentlige bibelteologien et sterkere og sterkere religionshistorisk preg. Gottlieb **Kaisers** trebindsverk var for eksempel noe i retning av en ren sammenlignende religionshistorie. Og en teolog som er kjent som Julius Wellhausens lærefader, professor Wilhelm **Vatke**, konstruerte i sin fremstilling gammeltestamentlige bibelteologi med utgangspunkt i Hegels teori om tese, antitese og syntese. Israels religion faller derfor i tre skarpt adskilte deler: den førprofetiske, den profetiske og den etterprofetiske fasen.

Ikke rart, derfor at disippelen hans, den berømte professoren i gammeltestamentlig teologi, Julius **Wellhausen**, med boken «*Geschichte Israels*» fra 1878, bragte den religionshistoriske skolen til gjennombrudd innenfor gammeltestamentlig teologi. I hans bok er det **evolusjonistiske, utviklingsdogmatiske**, grunnsynet fremherskende. Utviklingsdogmet erobret her et fagfelt som befinner seg langt borte fra heimetuftene sine, biologifaget.

Min lærer på Menighetsfakultetet, professor Ivar P. Seierstad talte om «*wellhausenianismens høykonjunktur*» innenfor GT-faget. Og i den perioden beskrev bibelforskerne likt og ulikt innenfor alle de foreliggende religionene i det gamle Israel på like for. Baal-dyrkelse og Jahve-dyrkelse ble stilt ved siden av hverandre og forstått som jevnbyrdige størrelser. Og det i og for seg berettigede bildet av at Gud i GT har gitt de menneskelige åpenbaringsmottagerne en **fremadskridende åpenbaring**, ble i wellhausens skolen, og deretter i Herman **Gunkels** religionshistoriske skole, helt omstøpt i utviklingsdogmets dennesidige ånd.

Mens bibeltro åpenbaringsteologi sier at Gud har åpenbart ordet sitt for menneskene, talte den religionshistoriske skolen om en dennesidig utviklingsprosess i folks religiøse erkjennelse. Utviklingsdogmet opererer med en virkelighetsmodell som starter nedenfra i det primitive og vokser og modnes til et høyere og mer modent utviklings- og opplysningsnivå. En åpenbaring og opplysning som stammer fra Gud selv er det rett og slett ikke plass til når utviklingsdogmets ideologi har erobret overtaket innenfor et fagområde.

Nå kan vi trygt si at den klassiske religionshistoriske skolen innenfor gammeltestamentlig bibelteologi er et tilbakelagt stadium. Wellhausen og Gunkel lever ikke lenger. Og bøkene deres er ikke lenger faglig toneangivende.

Men selve utviklingsdogmets snikende ideologiske «nebenpensum» er altså omtrent som en ganske glup nisse som vet å klatre ubemerket opp på neste flyttelass straks det er tid for å skifte ideologisk adresse.

La oss et så forlate bibelteologiens fag og tenke et øyeblikk på grunnsynsproblematikken innenfor et nyere fag som heter sammenlignende religionsvitenskap.

V

I Bibelen er forekomsten av hedenske religioner et **forfallsprodukt**. Gud åpenbarte seg for Adam og Eva, men syndefallet stengte de første menneskene ute fra paradishaven og det umiddelbare nærvær sammen med Gud.

I det etterfølgende voksende mørket utviklet de hedenske religionene seg. Og et kjennetegn ved de hedenske religionenes utviklingshistorie er at de **utviklet seg til det verre**. Selve det første bud i Dekalogen beviser det. Det er et onde, ja det verste av alle onder, å ære og tilbe en annen Gud enn Bibelens.

Det fins, sier moderne religionsvitenskap, i det fjerne østlige Asia omtrent tre såkalte høytstående religioner: hinduisme, buddhisme og shintoisme. Legg merke til språkbruken i dette utsagnet: I samme øyeblikk som vi sier «høytstående», sier vi samtidig også «utviklingsdogme». Her er altså utviklingsdogmet sneket seg inn i helt elementær språkbruk.

Målt mot Det Første bud faller alle de tre østasiatiske religionene igjennom. Ingen av dem forkynner Bibelens treenige Gud som eneste sanne Gud. Og ingen av dem taler sant om ham. Disse tre religionenes utviklingshistorie handler derfor om en **utvikling til det verre**. Eller med andre ord: en **forfallshistorie**. Det må vi tenke når vi legger Det første bud til grunn for bedømmelsen

Også i det mer vestlige Asia snakker man i religionsvitenskap om fremveksten av omtrent tre høytstående religioner: jødedom, kristendom og islam. Men utviklingsdogmet duger for det første **ikke** til å forklare tilfredsstillende hvordan kristendom historisk vokste frem av jødiske røtter. For det var *ikke en dennesidig religionshistorisk utviklingsprosess* som da skjedde. Men det var en fremadskridende åpenbaringshistorie fra Gud som fant sted. Gud åpenbarte seg på et gitt tidspunkt i Sønnen Jesus Kristus og utdypet på den måten den gammeltestamentlige gudsåpenbaringen med innhold som deretter ble nektet anerkjent og mottatt av historisk jødedom. Utviklingsdogmet greier for det andre **heller ikke** å komme til rette med åpenbaringens varsel om at jødedom og kristendom skal gjenforenes – ved at hele Israel en dag skal gjenkjenne Jesus som Messias Guds Sønn og omvende seg til ham. På dette religionshistoriske feltet er utviklingsdogmet rett og slett ubrukelig, når vi legger bibelsk åpenbaringstro til grunn for vurderingen.

Og ser vi for det tredje på islams historiske røtter, har jeg for min del en viss tro på Peter Beyerhaus' såkalte **tripolare islam-oppfatning**. Islam vokste frem av 1) judeo-kristne røtter (som Muhammed riktignok delvis misforsto), 2) av almenreligiøse og naturreligiøse røtter lokalt i Arabia, og 3) av rent demonologiske røtter (nemlig i lys av hedenskapsdefinisjonen i 1 Kor 10:20 som sier at den som tilber en hedensk gud, i virkeligheten tilber en demon).

Legger vi **utviklingsdogmet** til grunn, blir det uhyggelig nærleggende å gi *islamteologenes overlegenhets-ambisjoner* medhold: **Islam er et senere utviklingsstrinn av jødedom og kristendom**. Og siden all utvikling er til det bedre, er utviklingen av islam nødvendigvis utviklingen av den overlegne religionen, slik islam selv sier.

C. S. Lewis skriver til sammenligning i et brev til **Sheldom Vanauken**: «*Jeg er ikke enig i det bildet du tegner av religionenes historie – at Kristus, Muhammed og Buddha utviklet livssyn med en opprinnelig enkelhet. Jeg tror tvert imot at buddhismen er en forenkling av hinduismen, og at islam er en forenkling av kristendommen. Lysende klar, gjennomsiiktig og enkel religion (Tao pluss en skyggeaktig, etisk gud i bakgrunnen) er en sen utvikling som vanligvis stiger opp blant høyt utdannede folk i store byer.*»

Den bor en utviklingstanke i dette Lewis-sitatet, men det er ikke utviklingsdogmets utviklingstanke. I stedet handler det om en utviklingsprosess som er en **forfallsprosess**, en **utvikling til det verre**. Islam er et intellektuelt forenklingsprodukt utløst av bylivets urbaniseringprosesser med deres behov for forenklinger, sier Lewis. Det historisk opprinnelige er slett ikke enkelt og primitivt. Men det er sammensatt og komplisert og innholdsmettet. Nettopp slik vi burde vente det av en tro og et livssyn som er åpenbart av den Gud hvis tanker alltid er høyere enn våre mennesketanker.

Islam er i virkeligheten ikke en overlegen religion, men et *forfallsprodukt* etter en utvikling som beveget seg **til det verre**. Det var ille nok at Muhammeds samtid ikke sondret noe særlig mellom regimentene, men brukte vold og makt som både misjonsmiddel og politisk kampmiddel i 600-tallets maktkamper mellom arabiske ørkenoase-klaner. Og det er ille å lese hvordan mange av 600-tallets kristne mishandlet jødene som bodde fredelig i Muhammeds nære nabolag. Men det er sannelig ikke bedre å lese om det som skjedde **da Muhammed adopterte dette kristne forfallsproduktet av en voldsfilosofi** og la den til grunn for en århundrelang **massiv volds- og erobringsideologi under Omar-kalifene**.

I våre dager er det især islamteologen **Sayyid Kutb** som har ledet arbeidet med å gjenreise islams historiske voldsideologi i moderne utgave i form av vår tids **militante jihadistiske islamisme**. Med mavebeltebomber og bilbombe-terrorisme som dagsaktuelle kjennetegn. Vi kan diskutere hvor bred og representativ denne grenen av islam er. Men: I bibelsk lys er **islam** uansett **et religionshistorisk forfallsprodukt** ganske enkelt fordi det å tilbe Allah er i strid med Det første bud.

VI

Det er tid for å samle trådene. Vi har innledningsvis slått fast at det ikke bor noen iboende etisk norm i selve ordet **utvikling**. Utvikling kan derfor være både til det bedre og til det verre, alt etter omstendighetene.

Vi har videre definert **ideologi**-begrepet som et normativt tankeskjema med både et sett av verdipreferanser og en modell for anvendelse. Ideologier kan være store og teoretiske, eller mer hverdagslige, eller endog snikende og ubevisste.

For det tredje har vi slått fast at det fulgte en **nisse med på lasset** da Darwin lanserte teorien om Artenes Opprinnelse. Nissen var et **utviklingsdogme av typen ubevisst ideologi**. Og dette dogmet allierte seg med opplysningsfilosofien og tidsånden og prøvde å snike seg inn på fagfelt etter fagfelt lang utenfor det forskningsområdet som er naturlig for biologer.

Vi har for det fjerde og femte nevnt **to eksempler på slike andre områder** der utviklings-dogmatisk ideologi med stor iver har prøvd å etablere seg. Det ene er innenfor kristen bibelteologi. Det andre er innenfor sammenlignende religionsvitenskap.

Når vi nå prøver å samle trådene i en konklusjon, tror jeg vi gjør klokt i å vende tilbake til der hvor vi begynte. Som bibeltro kristne vil vi igjen og igjen møte fristelsen til å ta utviklingsdogmets ideologi inn i tankegangen og livssynet vårt. Og gang på gang vil vi også møte samme utviklingsdogme i samfunnet rundt oss – ofte i form av selvsagt tidsånd og tankemote hos folk vi snakker med.

Da bør vi insistere på at **utvikling** aldri kan godkjennes som et normativt begrep. Vi kan observere og beskrive utviklingsprosesser. Men vi må hente hjelp fra utenforstående normer straks vi forlater det beskrivende for å foreta en bedømmelse.

Jeg sier: utenforstående normer. Men jeg mener: **Guds åpenbarte ord**. For det inngår i vår kristne tro en trygg visshet om at Guds tanker er høyere enn våre tanker og at vi alltid blir klokere av å holde oss til Guds ord enn av å kapitulere for skiftende tankemoter.

Som det står i Salme 119:98: «*Dine bud, Gud, gjør meg visere enn fiendene mine. For evig eier jeg dem.*»

Derfor roper utviklingsdogmets ideologi på mang en konfrontasjon med aktivt **kristendomsforsvar**. Og kanskje vil den mest effektive strategien vi kan velge, være å angripe utviklingsdogmets hjemme-territorium, som er biologi-fagets evolusjonstro. Men det angrepet krever altså i tilfelle en annen slags ekspertise enn det jeg har å by på. Takk for oppmerksomheten.